

van een moderne industrie was in de Indische archipel moeilijker dan elders; rijke ijzerertslagen waren er niet ontdekt en wat er aan steenkool gewonnen werd: weinig op Java, iets meer op Sumatra en Borneo, was van matige kwaliteit, vooral op Java. Er was in Indië dan ook geen hoogovenbedrijf: alle staal moest geïmporteerd worden; geïmporteerd werden ook de machines. Wat zich in Indië 'machinefabriek' noemde, was in feite een reparatie-werkplaats.

Indië kende wèl een traditionele kleine textielnijverheid in de vorm van huisbedrijfjes en werkplaatsen waar, veelal met ingevoerde katoen, de inheemse kleding werd gemaakt – hierin vonden enkele honderdduizenden inheemsen hun verdienste of hun bijverdienste. Een deel van de werkplaatsen werd geleidelijk uitgerust met door het Textielinstituut te Bandoeng uitgevonden verbeterde weefgetouwen, vervolgens met mechanische weefgetouwen waarvan een deel uit Japan afkomstig was. Ook waren er enkele honderdduizenden inheemsen die simpele bouwmaterialen, aardewerk of sigaren en sigaretten vervaardigden, hetzij in huisbedrijfjes, hetzij in werkplaatsen. Veel zeepfabriekjes werden door Chinezen gedreven. In totaal vonden in '39 ca. twee miljoen inheemsen hun bestaan in wat 'de kleine nijverheid' heette – in de moderne industrie werkten daarentegen slechts ca. dertigduizend inheemse arbeiders. Het grootste deel van die moderne industrie kwam pas in de jaren '30 tot stand, voornamelijk niet met Nederlands maar met Amerikaans, Brits, Duits en Belgisch kapitaal. Machinaal vervaardigd werden toen talrijke consumptie-artikelen die hoofdzakelijk bestemd waren voor het groeiend aantal Nederlanders en andere Europeanen die in Indië leefden, ook wel voor de vermogenden onder de Chinezen; het Amerikaanse *General Motors*-concern vestigde op Java een assemblagebedrijf, de *Goodyear*-fabrieken richtten er een fabriek op voor het maken van autobanden. Mede voor de inheemse markt werkten toen enkele grote spinnerijen en weverijen. Er was voorts een cementfabriek en er waren twee grote papierfabrieken die in de eerste plaats papier leverden aan de ruim tweehonderd Nederlandse, Chinese, Arabische en inheemse drukkerijen die de archipel telde. Het Arabische en inheemse aandeel aan al die moderne bedrijvigheid was evenwel gering: in 1925 (latere cijfers zijn ons niet bekend) bleek bij een gouvernementsonderzoek dat van alle industriële bedrijfjes en bedrijven waar meer dan zes arbeiders werkzaam waren, 54% eigendom was van Europeanen en 30% van Chinezen; het Chinese percentage was, naar aangenomen werd, in werkelijkheid hoger omdat het wel voorkwam dat inheemse eigenaars stromannen waren van vermogende Chinezen.